

VERWACHTINGEN VERHELDEREN_

2. VERWACHTINGEN VERHELDEREN

Waarom is dit onderdeel belangrijk voor leerlingen?

Hoe beter een leerling weet wat in de les, bij een opdracht of bij een toets verwacht wordt, hoe beter hij in staat is zijn eigen kennen en kunnen te beoordelen en na te denken over wat (nog) nodig is om de doelen te halen om zo de opdracht met een voldoende af te ronden (Carless & Boud, 2018; Sadler, 1989; Tai et al., 2018). Ook voor effectief feedback kunnen geven aan *peers* is het noodzakelijk dat leerlingen weten aan welke criteria een product moet voldoen.

Het is dan ook belangrijk om vooraf de verwachtingen die je als leraar hebt te verhelderen voor je leerlingen: wat zijn de leerdoelen die centraal staan in de les(senserie) / opdracht en wat zijn de succescriteria om deze te bereiken? Dit klinkt misschien evident, maar is het zeker niet. Uit veel onderzoeken blijkt volgens Gulikers en Baartman (2017) dat leraren vaak nog te weinig doen aan het expliciteren en helder krijgen van de doelen en succescriteria voor hun leerlingen. Simpelweg de doelen benoemen of tegen leerlingen zeggen: "formuleer je eigen leerdoelen" of "er staan voorbeelden en een rubric op de online omgeving" werkt niet. De leraar moet dit expliciteren en verhelderen echt bewust en gestructureerd aanpakken; leerlingen moeten zagezegd onderwezen worden in en begeleid worden bij het zich eigen maken van en/of zelf formuleren van leerdoelen. Voorwaardelijk om met leerlingen verwachtingen te kunnen verhelderen is dat vooraf heldere, doelgerichte leerdoelen en succescriteria zijn geformuleerd. Het formuleren van leerdoelen is een kunst op zich. Vervolgens is het van belang dat deze doelen en criteria op meerdere momenten en manieren met leerlingen worden gecommuniceerd. Idealiter zijn leerlingen actief betrokken bij constructie van doelen en criteria en bij het gezamenlijk expliciteren ervan.

Wat zijn de doelen voor leerlingen waaraan gewerkt kan worden?

In dit onderdeel (van de toolbox) zijn werkvormen opgenomen die leerlingen helpen om een beter inzicht van en een beter gevoel te krijgen voor wat de leraar van hen verwacht. Hierbij worden de volgende hoofd- en subdoelen nagestreefd:

- Leerlingen hebben actief kennis van wat kwaliteit inhoudt. Met andere woorden: leerlingen hebben inzicht in de doelen van het onderwijs en de beoordelingscriteria waarop zij worden beoordeeld en kunnen inschatten in hoeverre ze hier al aan

voldoen en wat ze nog willen en moeten leren (zie o.a. Carless & Boud, 2018; Sadler, 1989; Tai et al., 2018).

Met de werkvormen in de toolbox werken we aan de volgende twee subdoelen:

- Leerlingen zijn in staat op basis van voorbeelden zelf succescriteria te benoemen
- Leerlingen zijn in staat op basis van leerdoelen, een beschrijving van de lesstof en succescriteria zelf adequate toetsvragen te bedenken

Tips voor leraren bij het werken aan deze vaardigheid met leerlingen

- Bespreek de doelen met leerlingen aan het begin van een lessenreeks of grote opdracht.
 - *Wat ga je leren? Hoe ga je dat leren?*
 - Laat leerlingen nadenken over wat ze al kennen/kunnen, zodat ze vervolgens ook kunnen nadenken over hoe hun pad eruit zou kunnen zien. Dit helpt ze een opdracht of leerdoel meer 'eigen' te maken.
- Bespreek (beoordelings)criteria aan het begin van een lessenreeks of grote opdracht.
 - Zorg voor een rubric of beoordelingsformat
 - Expliciteer de koppeling tussen leerdoelen en beoordelingscriteria
- Werk waar mogelijk met voorbeelden:
 - Laat een diversiteit aan voorbeelden zien
 - Bespreek voorbeelden met leerlingen
 - Laat leerlingen vanuit voorbeelden zelf succescriteria formuleren

Gebruikte literatuur:

- Carless, D., & Boud, D. (2018). The development of student feedback literacy: enabling uptake of feedback. *Assessment & Evaluation in Higher Education*, 43(8), 1315-1325.
- Gullikers, J., & Baartman, L. (2017). *Doelgericht professionaliseren: formatieve toetspraktijken met effect! Wat DOET de docent in de klas?* Wageningen: WU.
- Hawe, E. M., & Dixon, H. R. (2014). Building students' evaluative and productive expertise in the writing classroom. *Assessing Writing*, 19, 66-79.
- Sadler, D. R. (2010). Beyond Feedback: Developing Student Capability in Complex Appraisal. *Assessment & Evaluation in Higher Education*, 35(5), 535-550.
- Tai, J., Ajjawi, R., Boud, D., Dawson, P., & Panadero, E. (2018). Developing Evaluative Judgement: Enabling Students to Make Decisions about the Quality of Work. *Higher Education* 76(3), 467-481.
- Van Os (2020). Leerlingen toetsvragen laten bedenken - Onderwijslessen

WERKVORM 1: ZELF SUCCESCRITERIA OPSTELLEN

Doel:

Leerlingen zijn in staat op basis van voorbeelden zelf succescriteria te benoemen.

Korte omschrijving:

Leerlingen leren door naar voorbeelden te kijken en daarover met elkaar in gesprek te gaan, te bepalen wat van belang is in de uit te voeren opdracht en wat niet. Dit kan bij alle opdrachten waar voorbeelden (van leerlingen of anderen) beschikbaar zijn. Hier is een voorbeeld uitgewerkt dat gebruikt wordt bij maatschappijleer:

Opdracht:

Teken een politieke cartoon die de lezer een duidelijke boodschap meegeeft.

Verwachtingen verhelderen: Laat leerlingen voorbeelden zien (uit de krant of van de opdracht van het vorige jaar). Laat ze met elkaar (in groepjes) bediscussiëren welke cartoons zijn geslaagd en welke niet. Waarom? Waar verschillen de meningen over? Vraag leerlingen op basis van deze discussie criteria te formuleren die wezenlijk zijn voor deze stijlform. Leg hier vervolgens je eigen rubric naast. Bespreek criteria die leerlingen niet genoemd hebben, maar wel wezenlijk zijn en/of verwerk nieuwe, door leerlingen aangedragen criteria in de rubric die passen binnen de doelen van de opdracht maar er nog niet in stonden.

Benodigde materialen:

- Voldoende voorbeelduitwerkingen van diverse kwaliteit die zichtbaar maken wat goed is, wat 'werkt', en wat niet.

Stapsgewijze uitwerking van de werkvorm

Tijdsindicatie: 1 lesuur

Het idee van zelf criteria opstellen is toe te passen bij vrijwel alle opdrachten en bestaat uit een paar stappen:

1. Laat leerlingen voorbeelden zien (van de opdracht van vorig jaar en/of uit real live, zoals cartoons uit de krant).
2. Laat ze met elkaar (in groepjes) bediscussiëren welke voorbeelden zijn geslaagd. Welke niet? Waarom?
3. Waar verschillen de meningen over?
4. Vraag leerlingen op basis van deze discussie criteria te formuleren die wezenlijk zijn voor deze opdracht.
5. Leg hier vervolgens je eigen rubric naast. Bespreek extra criteria (die leerlingen niet genoemd hebben, maar wel wezenlijk zijn) en/of verwerk criteria van leerlingen in de rubric.

Belangrijke aandachtspunten/tips:

Werk niet alleen met goede voorbeelden. Juist door het contrast wordt een succes criterium zichtbaar!

Bron:

Bovenstaand voorbeeld is afkomstig van Hawe, E. M., & Dixon, H. R. (2014). Building students' evaluative and productive expertise in the writing classroom. *Assessing Writing*, 19, 66-79, p.73.r

WERKVORM 2: LEERLINGEN TOETSVRAGEN LATEN BEDENKEN

Doel:

Leerlingen zijn in staat om op basis van leerdoelen, een beschrijving van de lesstof en succescriteria zelf adequate toetsvragen te bedenken.

Korte omschrijving:

Wie begrijpt wat het doel van een lessenserie is, is in staat de toetsvragen te voorspellen. Immers, de toets meet (als het goed is) of vooraf vastgestelde leerdoelen zijn behaald. Wanneer leerlingen de stof die zij moeten leren, omzetten in toetsvragen, wordt duidelijk of en in hoeverre zij de doelen en de bijbehorende succescriteria daadwerkelijk helder hebben. Door toetsvragen te laten maken in kleine groepjes, vindt de dialoog plaats over wat waarom belangrijk is. Wanneer daar vervolgens weer een oude toets naast gelegd wordt, kan met de leerlingen het gesprek gevoerd worden over verschillen en overeenkomsten én kunnen ze meedenken over de toetskwaliteit van de oude toets in het licht van de doelen.

Benodigde materialen:

- Een goede, adequate beschrijving van de leerstof;
- Eventueel enkele oude toetsen.

Stapsgewijze uitwerking van de werkvorm

Tijdsindicatie: 1 lesuur

Het idee van zelf toetsvragen bedenken is toe te passen bij vrijwel alle lesstof waar een schriftelijke toets op volgt en bestaat uit een paar stappen:

1. Zorg dat leerlingen weet hebben van de leerdoelen en succescriteria én een overzicht hebben van het te toetsen hoofdstuk. Zet deze werkvorm idealiter halverwege een lessenserie in.
2. Laat ze met elkaar (in groepjes van twee of drie) bedenken welke vragen thuishoren in de toets. Laat ze hierbij nadenken over soort vragen en moeilijkheidsgraad.
3. Laat iedere groep de vragen uitwisselen met een andere groep en laat deze samen bespreken: is voor de andere groep helder waarom vragen gemaakt zijn? Zijn die van hen scherper of juist niet? Waar zit hem dat in? Welke tien vragen uit beide toetsen samen representeren het beste de doelen?
4. Geef de groepjes vervolgens een oude toets en laat ze deze vergelijken met de eigen vragen. Vinden ze de toets adequaat gezien de leerdoelen en beoordelingscriteria?
5. Tenslotte: zet de leerlingen aan het denken. Op basis van deze exercitie: waar moet jij zelf nog aandacht aan besteden om de toets te kunnen halen?

Belangrijke aandachtspunten / tips:

- Het gaat niet om de vragen an sich, maar om de redenering erachter. Dat geldt ook voor de vragen uit de oude toets. Stel je als leraar reflectief op en accepteer goede feedback op je toets!
- Deze werkvorm werkt het beste als een deel van de lesstof al behandeld is omdat leerlingen dan al inzicht hebben in wat van hen verwacht wordt.

- *Voor een eerste keer* is het goed ze voorbeeldvragen te geven uit een oude toets en ze ook te laten denken over het soort vragen (beschrijvende, verklarende en waarderende vragen) uit die toets. Dat helpt ze gericht zelf vragen te maken.

Bron:

Bovenstaand voorbeeld is in bewerkte vorm afkomstig van Van Os (2020), Leerlingen toetsvragen laten bedenken – Onderwijslessen.

OPEN UP
NEW **HAN_** UNIVERSITY
OF APPLIED SCIENCES
HORIZONS.